

Hervormde kerk van Blija.

Het aanzien van het dorp wordt voor een groot deel bepaald door deze 17 meter hoge kerk met de 27 meter hoge toren. De kerk is gebouwd op een onopvallende terp van 2 tot 2,5 meter boven het omliggende land. Net zo als in de dorpen Ferwerd en Holwerd staat deze kerk niet midden in het dorp. Door de dorpen loopt van oudsher een verbindingsweg van Stiens naar Dokkum en haaks daarop heeft ieder dorp zijn eigen vaart.

De vaarten zijn oude stroomgeulen tussen de zee en het wat lager gelegen achterland. Nu is het zo, dat de zeehoogte bij normale vloed komt tot 1 meter boven N.A. P.

Het inwonerstal van Blija beweegt zich de laatste tijd onder de 1000 personen. Het is een agrarisch dorp met een vrij groot aantal mensen, die elders werken.

Tussen de kerk en de Voorstraat is een rij oude huisjes omstreeks 1980 door nieuwe vervangen, die nu eigendom zijn van de woningstichting Noord-West Friesland. De gemeente Ferwerderadeel had in de voorafgaande jaren de oude woningen opgekocht van verschillende eigenaren, waaronder de Diaconie. Achteraf blijkt het moeilijk te zijn voor deze nieuwe woningen permanente bewoners te vinden. Tussen twee blokken van deze huizen is het toegangshek tot de kerk. Dit hek is nog dezelfde als vroeger en opvallend zijn de zandlopers in de delen, die aan de woningen vastzitten. De sfeervolle lampen zijn een geschenk van de woningstichting. Rondom het kerkhof bevindt zich een eikenhaag met daarnaast een schepenpad. Aan de werstkant van dit pad stonden in de vijftiger jaren ook nog zeven huisjes. Zij waren alleen bereikbaar via dit pad en hadden een minimum aan eigen grond.

De gemeente en een naast wonende hebben in een reeks van jaren de vrijkomende huisjes opgekocht en afgebroken. Aan de noordoost zijde stond tussen het schelpenpad en de Stationsweg

tot in de zeventiger jaren een oude cichorei-eest (drogerij). Dit was vroeger een verwerkingsbedrijf voor cichorei, een soort bietje dat tot de eeuwwisseling veel in deze streek werd verbouwd.

Tegen over de cichorei-eest, tussen het schelpenpad en de kerk, bevindt zich de grote regenwaterput van de kerk,. Omdat vroeger niet ieder huis een goede waterput had, werd hieruit in droge zomers door het halve dorp water gehaald. Boven de put was een opbouw met een windas. Na de komst van de waterleiding werd de put niet meer gebruikt en de opbouw verwijderd.

Van de 700 tot 800 jaar oude toren wordt altijd gezegd, dat deze nog in een vrij oorspronkelijke staat verkeerd. Onder heeft de toren een muurdikte van ± 1.60 meter, die naar boven toe in vier gedeelten afneemt tot ± 90 cm bij de galmgaten.

De onderste ruimte heeft in de westgevel een smal spitsboogvenster, terwijl hoog tegen het gewelf in de oost- en zuidmuur twee lichtspelen zitten, die tijdens de torenrestauratie van 1951 heropend zijn. De ruimte heeft op ± 4 meter hoogte een koepelgewelf van grote bakstenen. Door deze hoge rondboog zou men veronderstellen dat deze ruimte voor de hervorming een direct deel van de kerk is geweest. Later stond men in deze ruimte de klok te luiden, wat nu ook al niet meer nodig is.

Het hogere deel van de toren is allen bereikbaar via het orgelbalkon door een kleine opening van 0,70 m/1,20 m. Op de over het koepelgewelf gelegen zolder staat het uurwerk waarvan wij o.a. weten, dat het in 1729 door Johan Hessels, uurwerkmaker in Holwerd, is hersteld voor 14 carolusgulden.

Het grootste deel van deze eeuw is de zorg voor het uurwerk bij de Firma Vellema geweest, gespecialiseerd in restauratie van uurwerken, opwinden ervan en het elektrisch luiden van de klokken. De twee klokken hangen in een klokkenstoel van zware lange balken met een lengte van ± 9 m.

In de muren zijn nog restanten en gaten van oude balklagen waar te nemen en een dichtgemetselde doorgang naar de vroegere nok van de kerk, die oorspronkelijk $\pm 3,50$ m. lager was dan nu.

Door de verhoging van het dak is een deel van de galmgaten in de oostmuur dichtgemetseld. Het licht komt binnen in de toren door de galmgaten en twee lager gelegen lichtspelen in de westgevel.

In de oorlog zijn de klokken door de Duitsers opgehaald en omgesmolten tot wapens. De diameter van de kleine klok was 0,89m en van de grote klok 0,99m. klokken van een dergelijke omvang kunnen alleen via het galmgat in de westgevel naar binnen worden gebracht.

De oude klokken waren in 1704 te Amsterdam gegoten en van opschriften voorzien. Tekst kleine klok was: "het klokgeluid verbeeld de klank van 's Heeren stem, die elk sal horen:/ in 's weerelds grooten ondergank/ Dan word die siele uitverkooren/ die heilig leeft en 't boose stuit,/ God regt na geen noodlotsbesluit. "

Tekst grote klok was: "Als ick getrocken wort/soo roep ick overluyt/ 't is droefheyt oft vreucht/komt hoort hier Godts besluyt."

Verder waren op de grote klok de namen genoemd van de kerkvoogden Jan Formers en Anne Piers en predikant van Blija en Hogebeintum, ds. W.A. Schotsijn. Van Anne Piers is bekend, dat zijn kinderen zich later Hartmans noemden.

De klokken van na de oorlog dragen de volgende opschriften gemaakt door E. Boersma.

De grote klok: de âlde klok bliuw wei
as prooi fen twinglandij,
de mienskip brocht mij
myn stim klinkt oppe nij,
en sjongt wer ,t âlde liet
bij freugde en fortriet,
ik rop lyk as alear:
Bring tank oan God, de Hear.

En de kleine: Minske út myn inkle stimme
kinne harkers dit gornimme:
It tankjen foar werkrigen frijheit,
it trunjen ta de drege arbeit,
it needzjen ta skoft en rêsten,
it klijen by ramp en lêsten,
forbliidzjen yn 't lok en 't goede,
fortrouw op God ek yn 't tsjoede.

Op zadeldak hoogte is nog een zolder, vanwaar door een luikje de vlag op de toren geplaatst kan worden daar de kerkelijke gemeente eigenaar is van de toeren kwamen de kosten, 50,- gulden per keer voor het uitsteken van de vlag, ook voor rekening van de kerkvoogdij. Omdat het hele dorp belang heeft bij het plaatsen van de vlag, worden nu de kosten door dorpsbelang en kerkvoogdij tezamen betaald.

Het zadeldak heeft blauwe geglazuurde pannen. Volgens oude rekeningen waarschijnlijk al vanaf 1741. Op de kerk liggen gesmoorde grijze pannen . bij restauraties heeft men vaak stukjes leisteen gevonden zodat men mag aannemen dat de oorspronkelijke dakbedekking leisteen is geweest. Twee kapevels en een sierlijke windhaan maken dit prachtige bouwwerk compleet.

Het schip van de kerk is minder oud dan de toren en vooral ook minder oorspronkelijk.

Aan de oostkant van de kerk is geen kerkhof. Daaruit zou men haast kunnen veronderstellen, dat er vroeger (d.i. voor 1500) mogelijk een kortere kerk achter de toren heeft gestaan. In tegenstelling met het hiervoor opgemerkte, is het wel zeker dat het dak vroeger $\pm 3,50$ m. lager is geweest. Tegen de oost muur van de toren is onder het huidige dak duidelijk de dakhoogte en dakhelling van het vroegere dak te zien.

Zo ook op de tekening van J. Stellingwerf (1722), waar de nok van de kerk lang niet aan de galmgaten toekomt.

Rond 1979 is er een grote restauratie (vernieuwing) van de goten en daarmee verbandhoudende zaken geweest. Dit is uitgevoerd door de timmerlieden K.O. Hiddema te Blija en Joh. Walsma te Holwerd. Zo zijn enkele trekbalken hersteld en in de verankering vernieuwd. De steunberen die tot de goot toe zijn opgemetseld, zijn bij die gelegenheid weer ingekort en hersteld. Met een muurdikte van ± 1 m. en een steunbeerbreedte van ± 1 m. heeft de kerk een hecht fundament. Naar boven toe worden de muren en de steunberen minder dik. Dit minder dik worden is bij de kerk uitsluitend aan de buitenkant zichtbaar, terwijl het bij de toren alleen aan de binnenkant te zien is.

De ingang aan de noordzijde is omlijst met een nisje boven de deur. Mogelijk heeft hier vroeger een beeltenis van de heilige Sint Nicolaas ingestaan. Volgens Schotanus was St. Nicolaas de beschermheilige van deze kerk.

Aan de zuidzijde is ook een deur, waar achter de toegang is dichtgemetseld. Waarschijnlijk een deur, die voor de bouw van het orgelbalkon, gebruikt werd bij een koude noordooster wind.

Aan de koorafsluiting zijn zowel binnen als buiten nog bijzonderheden waar te nemen. Net boven de grond bevinden zich aan de buitenkant zichtbaar drie dichtgemetselde openingen, waarvan verondersteld wordt dat zij vroeger in verbinding stonden met een ruimte onder het koor, vermoedelijk grafkelders. In dat geval moet de vloer van het koor hoger zijn geweest dan nu, wat wel aannemelijk is in verband met de hoogte van de piscina-nis. Deze nis heeft een soort wasbekken van zandsteen met oorspronkelijk een afvoer, enige centimeters aan de buitenkant van de muur. Waarschijnlijk afgehakt en dicht gezet met de steen gemerkt P.

De piscine werd vroeger door de priester gebruikt voor het reinigen van de handen en het vaatwerk. De uitdrukking "Gods water over Gods (doden) akker laten lopen" zou hier vandaag komen. Het venster boven de piscine is vroeger heel klein geweest en later met kleine steen dichtgemetseld (zie buiten). De beide vensters aan weerszijden daarvan zijn aanzienlijk ingekort met kleine steen. Binnen lijkt het net of aan weerszijden van deze vensters nog een venster is dichtgemetseld. Aan de buitenkant blijkt dit aan de zuidzijde van het koor inderdaad met kleine steen te zijn gebeurd, maar aan de noordzijde kan men aan de grote steen en de wijze van doormetselen zien dat hierin nooit een venster heeft gezeten. In de kerk kan het hier een sacrament nis of –kastje geweest zijn, waar het sacrament (hostie en ouwel) in bewaard werd.

Bij de steunberen die daarna komen, kan men aan beide kanten een bouwnaad waarnemen, wat er op duidt, dat koor en kerk niet gelijktijdig zijn gebouwd. Ook zijn de ramen van het koor smaller dan die van de kerk.

De maten van de kerk: de lengte van het koor is ± 9 m. Het voor de eredienst ingerichte deel van de kerk is $\pm 16,5$ m. lang en ± 10 m. breed. De balkhoogte is ± 8 m. en de gewelfhoogte ± 4 m. tot de nok van het dak. De voorkerk onder het orgelbalkon is ± 8 m. lang.

Voor de restauratie van 1959 had de zuidzijde van de kerk een traditionele protestantse inrichting. Het aan de zuidzijde hebben van de preekstoel gaat zelfs nog terug tot voor de hervorming. Oorspronkelijk is de zuidzijde de epistelzijde, waarbij de kansel vaak tegen de koorafsluiting stond. Mogelijk is het hoogteverschil in de vloer de oorspronkelijk plaats geweest voor de koorafsluiting. Voor de restauratie van 1959 stond om de preekstoel een doophek met zitplaatsen voor de kerkenraadsleden, met aan de westzijde daarvan open meisjesbanken en aan de oostzijde gesloten jongensbanken.

Het zitten binnen het doophek was door de korte afstand ten opzichte van de preekstoel niet zo aangenaam. Ook was er op dat moment al geen behoefte meer aan gescheiden jongens en meisjesbanken. Daarom is bij de restauratie van 1959 het doophek verwijderd en verplaatsbaar gemaakt, zodat het nu las afscheiding voor het koor gebruikt kan worden. Waar vroeger de jongensbanken waren, zit nu de kerkenraad op stoelen achter verplaatsbare vaste delen van dezebanken. Ook de open meisjesbanken zijn verwijderd en door stoelen vervangen. Door velen wordt deze grote ingreep achteraf betreurd, maar iedereen is het er wel over eens dat de ontstane ruimte veel meer mogelijkheden biedt dan vroeger.

De preekstoel zelf was voorheen zwart geverfd met goud vergulde randjes. Bij het verwijderen van de verf bleek daaronder nog een witte verflaag te zitten. Het gewelf was wit geverfd en de vloer enigszins grijs, zodat het geheel erg koud aardeed. Deze toch wel grote restauratie is door de plaatselijke timmerlieden O.K. Hiddema en J. Zeilstra, smid Wouda en de schildersfamilie Ferwerda uitgevoerd. Ook zijn de toen ± 40 jaar oude kroon en muurlampen, vervangen door onopvallende moderne lampen hetgeen ons nu, 30 jaar later wel eens wat bevreedt.

Door wie en wanneer de preekstoel is gemaakt, is niet bekend, maar door de motieven van de gesneden versiering denkt men, dat dit toch wel voor 1750 geweest moet zijn. Het oogje onder aan een van de krullen van de kuip van de kansel was ervoor om de doopschaal op te hangen. Verder vertoont deze preekstoel veel gelijkenis met die van Hogebeintum. Uitgezonderd nieuwe stoelen is aan de westzijde van de kerk niet veel veranderd. Vroeger waren de vaste geslotenbanken voor de mannen en de stoelen voor de vrouwen.

Eén van de twee herenbanken is van 1852 en gemaakt voor de kerk en armvoogden. In het voorste deel van deze bank zat altijd de familie van de predikant. De andere bank is een familiebank en wel oorspronkelijk een "van Aylva"bank, die door Anne Melis Wynia verkregen is op voorwaarde, dat hij

er voor zou zorgen dat de heer van Aylva (vroegere grietman) na diens sterven in de grafkelder onder het gestoelte zou worden begraven. Anne Melis Wynia was in de franse tijd Maire van Blija en boer te Vaarderburen. Hij is in 1823 overleden. Zijn nazaten de families de Boer en Tilma zijn nu in het bezit van deze bank.

Het orgel is in 1870 door van Dam gebouwd. Rond de eeuwwisseling is het orgel wat romantischer gemaakt door het aanbrengen van een zwelkast en een kleine dispositiewijziging van de registers. Bij de orgelrestauratie van 1965 is alles weer in de oude staat teruggebracht. Het gesneden lofwerk van het orgel vertoont veel overeenkomst met de gesneden bekroning van de vier tekstborden. Mogelijk zijn ze wel van dezelfde hand.

De zerken in de kerk waren aanvankelijk meest voor de mensen van adellijke afkomst, wat blijkt uit de door hun gevoerde heraldieke wapens. Het wapen opeen zerk wordt in twee delen aangegeven n.l. een noordzijde met ruitmotief voor de vrouw en een zuidzijde met schildmotief voor de man. Dit wetende is het zeer waarschijnlijk, dat bij de ingang van de kerk de eerste twee kleine vierkante stenen voor een echtpaar zijn, waarbij het wapen van de vrouw wel een beetje op een franse lelie lijkt. Wat op verwantschap met de Unema's zou kunnen wijzen.

Van de tweede steen weten wij veel meer. Het zuid schild met de drie bergjes is van Popcke Montsma en de noord ruit met korenschoof van Rints van Aytta, die gehuwd zijn op 19 april 1539 en beiden overleden in december 1547. Zij hadden twee dochters en drie zonen, waarvan de zonen later hoge katholieke kerkelijke functies in Utrecht hebben bekleed. Hun oom Wigle van Aytta, een van de invloedrijkste mensen van ons land in die tijd, zal op hun ontwikkeling en positie zeker invloed hebben gehad. Zo'n 160 jaar later maakten Jan Hendrik v.d. Mey en zijn vrouw gebruik van hetzelfde graf en steen. Dat kon, omdat zij een aantal jaren ervoor Montsma State hadden gekocht van de erfgenamen Montsma.

Twee zerken van 1676 en 1688 met merktekens. Dit waren "zelfgestelde tekens", die bij 1 persoon hoorden. Men treft ze aan onder oude akten en zoals hier op de grafstenen van Johannes Jacobs en Meeltje Tijsses. De laatste steen heeft ook het volgende gedicht:

Int dal der trane was ick gheloogert.
De wegh aller werlt ben ick gepasseert.
Ick heb ghesoght en hoop ghevonde.
Een ewighe stadt gewuivert van sonde.
Om daer te verkeeren tot aller teijt.
Met mijnen iesus in eeuwigheit.

Van de zerk zonder opschrift is niets bekend. Het zou echter zo kunnen zijn, dat men na het leggen van de steen door oorlogshandelingen niet aan het houwen is toegekomen. Een voorbeeld hiervan is de zerk voor Rintze van Ayta, die in 1570 te Metslawier overleed, waaraan Cummer Villems 20 gouden guldens werden betaald voor een grote blauwe grafsteen zonder het houwen, dat vanwege "die piraten" niet uitgevoerd kon worden.

De zerk van de familie van Aylva.

In 1615 stierf de grietman van Ferwerderadeel, Taecko van Aylva. Zijn eerste vrouw Kinck va Mockama was in 1588 overleden. Zijn tweede vrouw Barbaer van Douma overleed in 1638. Bij de eerste vrouw werd 1 kind en bij de tweede vrouw vijf kinderen geboren, die alle zes jong zijn gestorven. De herenbank tegen over de zerk was toen ongetwijfeld van de familie van Aylva.

De zerk van joncker Tyarda van Starckenburgh.

Van deze jonker en van zijn relatie tot Blija is ons niet veel bekend. Alleen dat hij 74 jaar is geworden en overleden in 1637. Wat aan de zerk opvalt, zijn de symbolen uitgedrukt in vazen met bloemen, koord met liefdesknoop en de gevleugelde zandloper. Aan de noordzijde van deze zerk is een grafkelder, die in 1959 geopend is geweest. De grafkelder is in goede staat en had een booggewelf gemetseld van kleine gele steen.

De zerk van Willem van Haren.

Willem van Haren die in 1581 te Arnhem geboren was, trouwde in 1606 met Magdalena Willemsd. Van Viersen te Leeuwarden, waar ook de eerste kinderen geboren werden. In 1639 woonden zij op Aebinga State te Blija. Hij bekleedde verschillende hoge posities, zoals gedeputeerde voor Friesland in de Staten Generaal der verenigde Nederlanden. Willem van Haren is in 1649 te 's Gravenhage overleden en in Blija begraven. Zijn kinderen en kleinkinderen waren de latere grietmannen wonende o.a. te Heerenveen en St. Annaparochie.

De windvaan op het schip van de kerk heeft de wapens van de familie van Haren.

Dan is er nog het kinderzerkje voor Douwe Aebinga, die in 1556 overleed slechts 9 dagen oud. Zijn ouders waren Goffe van Aebinga van Hijum en Tjemck van Aebinga van Blija (neef en nicht). Wat bij de weduwnaars van het geslacht Aebinga te Blija opvalt, is dat zij vaak hertrouwden met zeer vooraanstaande weduwen. De uit zo'n huwelijk geboren kinderen, werden vaak naar hun moeder genoemd bv. "van Humalda" en "van Sternsee. Waarschijnlijk zijn zij door deze huwelijken, na een paar generaties weer uit Blija vertrokken.

De zerk van Janko van Unema.

Janko van Unema is overleden in 1540 en zijn vrouw Teth van Wyboltsma in 1532. De zerk, die in 1552 door Vincent Lucas is gehouwen, kan wel het pronkstuk van de kerk worden genoemd. Janko van Unema woonde op Unema State en is bekend geworden door zijn strijd tegen de Saksische overheersing omstreeks 1500.

Later heeft hij zich toch nog aan het gezag van Karel de Vijfde onderworpen. Dit echtpaar had zes dochters, waarvan bekend is dat de kindern van de vierde dochter Ids, gehuwd met een zekere Nathenes, zich later naar hun grootmoeder noemden. Een voorbeeld ervan is Johan van Mathenes

de Wijbisma, die in 1577 maarschalk op het blokhuis in Leeuwarden was. Het familiewapen van de Unema's is een franse lelie met een daaruit opstekende kope en het wapen van de Wyboltsma's stellen twee vlerken voor. In Ijsbrechtum op Epema-State waar hun nazaten nu nog wonen, kan men in de kerk aldaar de genoemde familie wapens in kleur zien uitgebeeld.

Onder op de zerk van Janko van Unema staat in het latijns ver 2 van Psalm 143. De Nederlandse tekst luidt: "en ga niet in het gericht met Uw knecht, want niemand die leeft zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn".

Niet zichtbaar onder de houten vloeren liggen ook nog een aantal zerken met de volgende opschriften.

A°1638 den 2 februarij sterf Den- Eerwaarden Godsaligen ende Welgeleer/den Rochus Iohannes Dienaer des/ Godlijcken Woorts tot Blije en hooge/Beintum out ontrent 56 jaren/ leijt hier begraauen/.

Den 10 Ocktober 1736 sterff de Heer Gajus Andreae Medic.Doctor,/ &weleer Predikant op batavia in den ouderdom van ontrent 79 jaaren/

Den 20 december 1737 is overleeden Zyne Huisvrouw Thamara/ Reneman zynde bijna oud 76 Jaaren.

Den 17 July 1771 is gerust, hun eenigste zoon D^o Daniel Hermanus/ Andreae, gebooren op 't Eiland Onrust in Oostindien in den ouderdom van 73 Jaaren & 8 maanden zynde Groot 50 Jaaren Predikant/ te Blia & Hogebeintum geweest.

Den 22 December 1772 is overleeden Zyne Huisvrouw Taetske/ Margaretha van Beacker in den Ouderdom van 62 Jaaren & 8 maanden&leggen alhier begraaven met 7 hunner kinderen/

Anno 1765 Den 21 April is in den/ Heere Gerust Antie Luwes Oud in haer/ 71 ste laer Zynde Gweest de Huisvrouw/ - van Klaas Ians Mr. Bakker tot Blya en/ - van Cornelis Cornelis Mr Timmerman- aldear en Leit alhier begraaven/

Anno 1774 Den 18 Maart is Over/leden de Eersame Klaas Fokkes in leven/ Meester Schoenmaker te Blia en Was/ Oud ruim 59 Jaren. Leit alhier begraven/

B L I J A

Anno 1780 den 23 october is Overleden de Eerbare Neeltje Mients de / Huisvrouw van Klaas Fokkes te/ Blia Oud 58 Jaren en leit al/hier begraven/

Ook waren er vroeger nog delen van zerken met de volgende merktekens:

Bijzonderheden over pastoor en predikanten.

Gegevens uit het streekarchief te Dokkum: in het 'Register van de aanbreng'(een lijst bezittingen t.b.v. de belastingheffing) van 1511 is sprake van twee geestelijken te Blija, t.w. de pastoor, die voor zijn onderhoud over 69 pondematen land kan beschikken, en de vicaris of prebendenpriester, die het met 42 pondematen moest doen. Merkwaardig is echter wel, dat er voor het onderhoud van het kerkgebouw "de Patroonsgoederen" vrijwel niets beschikbaar was. Een dertig jaar later is dat

